

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри кримінального
права Національної академії внутрішніх справ**

ТКАЧЕНКО Ірини Михайлівни

на дисертацію КРУГЛЮКА Григорія Володимировича

**на тему: «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під
час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

На підставі вивчення дисертації Круглюка Григорія Володимировича на тему «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві» та ознайомлення з науковими публікаціями здобувача можна дійти висновку, що подане дисертаційне дослідження є актуальним, має належний рівень наукової обґрунтованості та присвячене комплексному дослідженню теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві. Обрана тематика має важливе значення для розвитку науки кримінального права, удосконалення законодавства та правозастосовної практики у сфері забезпечення безпеки праці.

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах відновлення та масштабної відбудови України значення забезпечення безпеки праці на будівництві суттєво зростає. Збільшення обсягів будівельних робіт, залучення значної кількості працівників, використання новітніх технологій та будівельної техніки обумовлюють необхідність удосконалення правового механізму запобігання порушенням правил безпеки та притягнення до відповідальності осіб, винних у створенні загрози життю і здоров'ю людей. Крім того, у сучасних умовах розвитку будівельної галузі, підвищення вимог до охорони праці та необхідності забезпечення належного рівня кримінально-правової охорони безпеки осіб, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою, особливо враховуючи дію правового режиму воєнного стану, тема дисертаційного

дослідження є надзвичайно актуальною. Значна кількість нещасних випадків у сфері будівництва обумовлює потребу в поглибленому дослідженні кримінально-правових аспектів відповідальності за порушення відповідних правил безпеки.

Як зазначає автор, на сьогодні особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з необхідністю підвищення ефективності застосування кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону праці та правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Практика правозастосування свідчить про наявність проблем у кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень, визначенні кола спеціальних суб'єктів, встановленні причинного зв'язку між порушенням правил безпеки та суспільно небезпечними наслідками, а також у розмежуванні суміжних складів кримінальних правопорушень.

Наукова актуальність теми обумовлена недостатнім рівнем комплексних кримінально-правових досліджень, присвячених особливостям відповідальності за порушення правил безпеки саме у сфері будівництва. Сучасні трансформації кримінального законодавства, оновлення нормативно-правової бази у сфері охорони праці, впровадження європейських стандартів безпеки праці та необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними вимогами потребують переосмислення теоретичних підходів до визначення підстав і меж кримінальної відповідальності за такі діяння.

Дисертація Круглюка Г. В. є одним із перших у вітчизняній науці кримінального права комплексних монографічних досліджень кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою саме у сфері будівництва. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, має чітку логічну структуру, що відповідає поставленій меті та завданням дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки

вони ґрунтуються на засадах доктрини кримінального права та кримінологічних основах.

Структура дисертаційного дослідження вирізняється логічністю та послідовністю викладу матеріалу. Наукова праця містить вступ, три розділи (які містять вісім підрозділів), висновки, список використаних джерел та додатки. У першому розділі проаналізовано стан наукових розробок із цієї проблематики, здійснено історико-правовий огляд розвитку законодавства, а також проведено порівняльно-правовий аналіз зарубіжних практик. Другий розділ зосереджено на характеристиці об'єктивних та суб'єктивних елементів складу кримінального правопорушення, визначеного ст. 272 КК України. У третьому розділі досліджено питання кваліфікації зазначених правопорушень, їх розмежування із суміжними складами суспільно-небезпечних діянь, а також висвітлено особливості призначення покарання.

На основі зарубіжного досвіду кримінально-правової регламентації відповідальності за порушення вимог безпеки праці та правил виконання робіт з підвищеною небезпекою автором теоретично обґрунтовано практичну складову удосконалення системи кримінально-правових норм України у сфері охорони праці та безпеки виробництва шляхом посилення їх структурної узгодженості шляхом зміни назви розділу X Особливої частини КК України на «Кримінальні правопорушення проти охорони праці та безпеки виробництва», що зумовлено ширшим змістом родового об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, порівняно з чинною назвою цього розділу, та сприятиме формуванню сучасного кримінально-правового аспекту охорони праці й підвищенню ефективності запобігання порушенням правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві. Також важливо враховувати сучасні умови функціонування будівельної галузі, зокрема під час воєнного стану та в період повоєнної відбудови.

Крім того, автором в дисертації зосереджено увагу на наукові підходи до узагальнення і оцінки практики криміналізації порушень вимог безпеки праці у

законодавстві зарубіжних країн, відповідно до яких кримінальна відповідальність установлюється за: а) спричинення смерті або шкоди здоров'ю людини із закріпленням спеціальних обставин, зокрема необережності чи порушення правил, норм і стандартів безпеки; б) спричинення смерті або шкоди здоров'ю людини без спеціальної конкретизації таких обставин; в) спричинення з необережності смерті чи тілесного ушкодження або поставлення в небезпеку настання таких наслідків унаслідок дії джерела підвищеної небезпеки.

Позитивним моментом виступає здійснення комплексного кримінально-правового дослідження відповідальності за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві як самостійної наукової проблеми, з урахуванням положень чинного КК України, Закону України «Про охорону праці», відомчого і міжвідомчого законодавства у сфері будівництва, судової та правоохоронної практики, а також умов дії воєнного стану та повоєнної відбудови країни

У роботі запропоновано низку авторських позицій до визначення ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, удосконалено підходи кваліфікації та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень.

У роботі автором сформульовано комплексний підхід до відмежування порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві від суміжних складів кримінальних правопорушень, відповідно до якого розмежування ст. 272 КК України зі ст. 271, 273, 275 і 367 КК України має здійснюватися за сукупністю ознак основного та додаткового безпосередніх об'єктів, кола потерпілих, характеру порушених правил безпеки, особливостей спеціального суб'єкта, специфіки джерела підвищеної небезпеки та стадії здійснення будівельної діяльності з необхідністю виключення у ст. 272 КК України словосполучення «на виробництві або будь-якому підприємстві», заміни формулювання «порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» на «порушення вимог безпеки, що стосуються

виконання робіт з підвищеною небезпекою», а також уточнення ознак учинення такого діяння службовою особою.

Автором запропоновано удосконалення системи покарань за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві шляхом встановлення за ч. 1 ст. 272 КК України основних покарань у виді штрафу, пробаційного нагляду або обмеження волі з можливістю застосування додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, за ч. 2 – основних покарань у виді обмеження волі або позбавлення волі з можливістю застосування додаткових покарань у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а за пропонованою ч. 3 – основного покарання у виді позбавлення волі з додатковим покаранням у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Практичне значення дослідження зумовлене обґрунтуванням конкретних пропозицій щодо вдосконалення ст. 272 КК України, які мають прикладне значення для законотворчого процесу. Зокрема, доцільними є рекомендації щодо заміни законодавчого формулювання «порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою» на «порушення вимог безпеки, що стосуються виконання робіт з підвищеною небезпекою», а також уточнення кваліфікуючих ознак вчинення діяння службовою особою.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених автором питань є комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена науковій розробці теоретичних та прикладних проблем формування й обґрунтування комплексного дослідження проблем кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника особи, що і обумовлюють актуальність обраної теми як для теорії кримінального права, так й для правозастосовної й законодавчої практики.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані статистичні й аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора за 2021–2025 рр. щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 272 КК України; результати вивчення 300 судових рішень, постановлених за цей період у кримінальних провадженнях про порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, у тому числі на будівництві; результати опитування 74 прокурорів та 90 слідчих Національної поліції України.

Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких три статті – у наукових фахових виданнях України, одна – у зарубіжному виданні, шість тез доповідей оприлюднених на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам для здобуття ступеня доктора філософії.

Окремо слід зауважити, що тема дисертації відповідає потребам сучасної юридичної науки, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним, оскільки результати наукового дослідження, основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертації в цілому характеризуються послідовністю, аргументованістю і завершеністю.

Таким чином, дисертаційне дослідження **Круглюка Григорія Володимировича** на тему: *«Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві»* є завершеною науковою працею, що відповідає існуючим вимогам і відповідає вимогам сьогодення.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Круглюка Григорія Володимировича на тему: *«Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві»*, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. У підрозділі 2.1 дисертації обґрунтовано авторське бачення об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України, а в підрозділі 2.2 надано характеристику об'єктивної сторони, у межах якої обстановку вчинення кримінального правопорушення визначено як самотійну конструктивну ознаку складу. Такий підхід є науково цікавим, оскільки дозволяє глибше розкрити специфіку порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою саме у сфері будівництва та посилює аргументацію щодо відмежування цього складу від суміжних кримінальних правопорушень. Водночас дискусійним видається висновок про самотійне кримінально-правове значення обстановки як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони, оскільки в роботі таке положення потребує більш чіткого відмежування від традиційного розуміння місця, часу, умов і способу вчинення кримінального правопорушення у теорії кримінального права.

2. У підрозділі 2.3 дисертації обґрунтовано підхід, відповідно до якого суб'єкт порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві є спеціальним, а суб'єктивна сторона такого кримінального правопорушення характеризується необережною або змішаною формою вини; окремо виключається можливість визнання юридичної особи суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 272 КК України. Такий висновок є теоретично послідовним і має значення для правильної кваліфікації відповідного діяння. Разом із тим дискусійним видається категоричне заперечення перспективи кримінально-правового реагування щодо юридичних осіб у цій сфері, що зумовлює потребу в більш поглибленому обґрунтуванні можливості застосування до них заходів кримінально-правового характеру.

3. У розділі 3 дисертації позитивно оцінюється спроба автора сформулювати комплексний підхід до відмежування ст. 272 КК України від суміжних складів кримінальних правопорушень, а також обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення санкцій цієї статті, включно зі зміною диспозиції

та запровадженням додаткової частини третьої. Такий підхід демонструє прагнення автора поєднати теоретичний аналіз кваліфікації з практичними рекомендаціями щодо вдосконалення кримінального закону і правозастосовної практики. Водночас дискусійним видається об'єднання в межах одного блоку кваліфікаційних критеріїв, техніко-юридичних пропозицій до диспозиції ст. 272 КК України та рекомендацій щодо системи покарань, оскільки в роботі потребує більш чіткого висвітлення внутрішній зв'язок між запропонованими змінами до ознак складу кримінального правопорушення та відповідним переглядом санкцій.

Наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та мають переважно дискусійний характер, що лише підтверджує актуальність обраної тематики та наукову самостійність автора.

Відсутність порушень академічної доброчесності

У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація *Круглюка Григорія Володимировича* на тему: «Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на будівництві» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає вимогам, які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових

установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами) та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – **Круглюк Григорій Володимирович** за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

**Завідувач кафедри кримінального
права НАВС
кандидат юридичних наук, доцент**

Ірина ТКАЧЕНКО